

Методичні рекомендації щодо оцінювання та обліку знань здобувачів освіти ЗП(ПТ)О з предметів загальноосвітньої підготовки

Реформування освіти спрямоване на переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості здобувача освіти, на навчання його самостійно оволодівати новими знаннями, на формування функціональних (пов'язані зі сферою знань, умінням оперувати знаннями та фактичним матеріалом), мотиваційних (пов'язані з інтересами, індивідуальним вибором особистості) та соціальних (пов'язані з соціальною діяльністю особистості, життям суспільства) компетентностей. У контексті цього змінюються і підходи до оцінювання як складової освітнього процесу.

Оцінювання - це процес встановлення рівня навчальних досягнень здобувача освіти в оволодінні змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальних програм. Оцінювання навчальних досягнень здійснюється за Критеріями оцінювання та Орієнтовними вимогами оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти.

Перевірка, оцінка та облік є основною складовою об'єктивного визначення результатів навчання. Об'єктом оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти є знання, рівень розвитку інтелектуальних, загальнонавчальних умінь, досвід творчої діяльності і емоційно – ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

Під час оцінювання навчальних досягнень важливо враховувати дотримання здобувачами принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дотримання принципів академічної доброчесності.

Керуючись правом на автономію у виборі змісту, форм і методів роботи, викладач може використовувати самостійно визначені або розроблені способи фіксації зворотного зв'язку. При цьому важливим є забезпечення ефективності процесу оцінювання задля досягнення очікуваних результатів.

Основними функціями оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти є:

- *контролююча*, що передбачає визначення рівня досягнень окремого здобувача, виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу викладачу, відповідно, планувати й викладати навчальний матеріал;
- *навчальна*, що зумовлює таку організацію оцінювання навчальних досягнень здобувача, коли здійснення оцінювання сприяє повторенню, вивченню, уточненню й поглибленню знань, їх систематизації, вдосконаленню навичок і вмінь;
- *діагностико-коригувальна*, що передбачає з'ясування причин труднощів, які виникають у здобувача освіти в процесі навчання, виявлення прогалин у знаннях і вміннях та внесення коректив, спрямованих на усунення цих прогалин у діяльність здобувача освіти і викладача;
- *стимульовально-мотиваційна*, що визначає таку організацію оцінювання навчальних досягнень здобувача освіти, коли здійснення оцінювання стимулює бажання поліпшити свої результати, розвиває відповідальність, сприяє змагальності, формує позитивні мотиви навчання;
- *виховна*, що полягає у формуванні вміння відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, сприяє розвитку працелюбності, активності, та інших позитивних якостей особистості.

При оцінюванні навчальних досягнень з предметів загальноосвітньої підготовки враховуються:

- характеристика відповіді здобувача: правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність;
- якість знань: повнота, глибина, гнучкість, системність, міцність;
- сформованість загальнонавчальних та предметних компетентностей;
- рівень володіння розумовими операціями: уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;

– досвід творчої діяльності (уміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези);

– самостійність оцінних суджень.

Облік успішності – складова частина процесу навчання, суть якої – у виявленні та оцінці знань і практичних навичок здобувачів освіти. Разом з тим, облік успішності відіграє величезну роль у підвищенні якості знань і має велике виховне значення.

Облік знань виявляє дві основні функції. По – перше, облік це система організаційно – педагогічних заходів, направлених на підведення підсумків результатів якості навчання. За результатами облікових заходів та оцінки виконаних завдань, перевірних робіт, тощо, які відображаються в облікових документах, дається висновок про успішність здобувача освіти, про успішність діяльності викладача та успішність діяльності закладу освіти в цілому. По – друге, облік – це обов'язкова, навід'ємна ланка освітнього процесу.

Вимоги до обліку успішності:

1. Своєчасність та систематичність;
2. Індивідуальність та всебічність (визначається фактичний рівень знань кожного здобувача і групи в цілому)
3. Об'єктивність і диференційність (оцінка виставляється за визначеними критеріями);
4. Справедливість і обґрунтованість.

Облік знань здобувачів освіти з предметів загальноосвітньої підготовки включає наступні складові частини освітнього процесу:

- *особистий облік*, тобто фіксація, порівняння з вихідними даними, підрахунок і таке інше;
- *контроль*, тобто процес визначення відповідності компетентностей здобувачів освіти, результатів їх діяльності вимогам, правилам, нормативам і т.д.;
- *оцінка* - система певних показників, які відображають їх об'єктивні знання та уміння.

Основними документами обліку навчальної роботи з предметів загальноосвітньої підготовки в ЗП(ПТ)О є журнали теоретичного навчання установленої форми.

Облік навчальних досягнень здобувачів освіти з теоретичного навчання здійснюється педагогічними працівниками за результатами поточного, тематичного, семестрового та річного оцінювання.

Поточне оцінювання відображає навчальні досягнення здобувачів освіти, які визначені на підставі усних та письмових відповідей, рівня виконання домашніх, лабораторно-практичних завдань та контрольних робіт. Поточний облік знань проводиться на кожному уроці. Він є необхідним компонентом освітнього процесу при поясненні, закріпленні і повторенні матеріалу. Поточний облік дозволяє виявити предметні компетентності і на їх основі викладач далі будує навчальний процес. Поточний облік знань проводиться у формі опитування, перевірки домашнього завдання (під час виконання самостійної роботи). Деколи її здійснюють у формі питань і завдань в ході пояснення, повторення або закріплення. Перевірка може бути вибірковою (перевірка якості виконання вправ або іншої навчальної роботи) у окремих здобувачів. Поточна оцінка виставляється до журналу в колонку з написом, що засвідчує дату проведення заняття, коли здійснювалося оцінювання знань. Інформація, отримана на підставі поточного контролю, є основною для коригування роботи викладача на уроці. Аналізуючи результати поточного обліку знань, викладач обирає найбільш раціональні та ефективні методи та форми роботи.

В умовах упровадження зовнішнього незалежного оцінювання особливого значення набуває тестова форма контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Тематичний облік полягає в забезпеченні контролю за засвоєнням всієї теми. Цей вид перевірки має дуже велике значення для систематизації матеріалу.

Тематичний облік навчальних досягнень здобувачів освіти забезпечує:

- усунення безсистемності в оцінюванні;
- підвищення об'єктивності оцінки знань, умінь і навичок;
- індивідуальний та диференційований підхід до організації навчання;
- систематизацію й узагальнення навчального матеріалу;

- концентрацію уваги здобувачів до найсуттєвішого в системі знань із кожного предмета.

Тематична оцінка виставляється на підставі результатів опанування здобувачами освіти матеріалу теми впродовж її вивчення з урахуванням поточних оцінок, різних видів навчальних робіт (практичних, лабораторних, самостійних, творчих, контрольних робіт) та навчальної активності здобувачів.

Перед початком вивчення чергової теми всі здобувачі освіти мають бути ознайомлені з тривалістю вивчення теми (кількість занять); кількістю й тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; умовами оцінювання.

При виставленні тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми.

Тематична оцінка виставляється до навчального журналу в колонку з надписом «Тематична» без дати.

Якщо здобувач освіти був відсутній на заняттях протягом вивчення теми, не виконав вимоги навчальної програми, у колонку з надписом «Тематична» виставляється н/а (не атестований).

Тематична оцінка може підлягати коригуванню.

Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень здобувачів з предмета протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо. Семестрова оцінка може підлягати коригуванню.

При здійсненні семестрового оцінювання здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій, з числа внутрішньо переміщених осіб і тих, хто повернувся на постійне місце проживання, зараховуються всі оцінки, які отримав здобувач впродовж семестру незалежно від місця навчання.

Крім того, для проведення семестрового та річного оцінювання здобувачі освіти можуть надавати інформацію з електронних журналу та щоденника за попереднім місцем навчання. За відсутності у здобувачів з числа тих, хто повернувся на постійне місце проживання, та з тимчасово окупованих територій, облікованих результатів оцінювання за попереднім місцем навчання заклад може провести підсумкове семестрове оцінювання у вигляді контрольної роботи, тестування, співбесіди тощо. При такому оцінюванні, за потреби, можуть використовуватися технології дистанційного навчання.

Річне оцінювання здійснюється на підставі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. При виставленні річної оцінки мають враховуватися: важливість тем, які вивчались у I та II семестрах, тривалість їх вивчення та складність змісту; динаміка особистих навчальних досягнень здобувачів освіти з предмета протягом року; уміння застосовувати набутих протягом навчального року знань тощо.

Задля забезпечення якісного виконання освітніх програм в умовах очного та/або дистанційного навчання, пропонуємо приділити більше уваги традиційному повторенню вивченого матеріалу за минулий рік, запровадити «коригуюче навчання». Для цього може бути проведено діагностичні роботи (усні співбесіди), опитування з основних навчальних предметів із метою визначення рівня засвоєння матеріалу учнями за попередній рік. Слід зазначити, що оцінки за такі діагностичні роботи не бажано виставляти до журналу теоретичного навчання, адже вони є орієнтиром для визначення рівня залишкових знань і вмінь. Відповідно до результатів потрібно спланувати роботу (колективну або індивідуальну) щодо актуалізації окремих тем, систематизації знань та вмінь, практичного їх закріплення тощо. Тривалість періоду такого навчання кожен викладач закладу професійної (професійно-технічної) освіти визначає самостійно: попередньо планує з урахуванням досвіду організації дистанційного навчання в минулому році, вносить певні корективи до плану після проведення діагностичних робіт. Під час вибору на початку навчального року навчально-методичного комплексу для вивчення предмета передбачити можливості використання засобів та інструментарію дистанційного навчання в умовах очного навчання. При навчанні у

дистанційному та змішаному режимах оцінювання результатів навчання здобувачів освіти може здійснюватися очно або дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, зокрема відеоконференц-зв'язку (пункт 8 розділу I Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 08.09.2020 №1115).

Для організації дистанційного навчання пропонуємо скористатися методичними рекомендаціями, поданими у листах МОН України від 23.03.2020 № 1/9-173; від 16.04.2020 № 1/9-213; методичними рекомендаціями «Організація дистанційного навчання в школі» (авт. А. Лотоцька, А. Пасічник), розробленими за підтримки МОН (<https://cutt.ly/MynTayc>).

З огляду на війну, розпочату країною-агресором, підходи до підсумкового оцінювання за 2-й семестр і навчальний рік не можуть бути однаковими, а мають урахувати особливості роботи закладу, зокрема безпекову ситуацію, рівень матеріально-технічного забезпечення учнів та викладачів, місце їх перебування тощо. Тому рекомендуємо передбачати варіативність можливих джерел даних для підсумкового оцінювання. У кожному випадку рішення ухвалює педагогічна рада з урахуванням умов, у яких працює заклад освіти. За загальним правилом, МОН рекомендує здійснювати річне оцінювання на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок з урахуванням динаміки результатів навчання здобувачів та сформованості умінь застосовувати набуті знання.

Якщо результатів семестрового оцінювання немає або даних недостатньо, річне оцінювання можна провести за результатами 1-го семестру. Якщо водночас є результати поточного оцінювання за другий семестр у будь-якій формі, що свідчать, зокрема, про позитивну динаміку навчальних досягнень здобувачів, їх також варто враховувати.

Окрему увагу треба звернути на те, що письмова контрольна робота не є найкращим джерелом інформації про рівень навчальних досягнень, особливо в умовах війни. Навпаки, ДСЯО рекомендує не проводити окремі підсумкові контрольні роботи.

Усна співбесіда, тестування за допомогою електронних платформ, створені здобувачем вироби, електронні продукти, відео- та аудіозаписи, що підтверджують умінь застосовувати набуті знання, також є джерелами даних про рівень навчальних досягнень. Якщо для втілення нових підходів до підсумкового оцінювання закладу освіти необхідно зменшити кількість або скасувати контрольні роботи, передбачені календарними планами, таке рішення може ухвалити педагогічна рада.

Незалежно від форми власності закладу освіти, форми навчання, місця розташування закладу освіти в Україні чи за кордоном, де навчався здобувач освіти, рекомендовано зараховувати всі оцінки, які він отримав впродовж 2-го семестру.

Документом, що підтверджує результати навчання здобувачів освіти серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в інших закладах освіти, може бути інформаційна довідка або супровідний лист, підписані керівником та скріплені печаткою закладу.

Такі документи мають за мету забезпечити ефективний обмін даними щодо поступу та результатів навчання кожного здобувача та зарахувати такі результати. Окрім того, здобувач освіти може надати інформацію з електронного журналу за попереднім місцем навчання для проведення семестрового та річного оцінювання в закладі за місцем теперішнього навчання.

Список використаних джерел:

1. Інструкція з ведення журналу обліку теоретичного навчання учнів професійно – технічних навчальних закладів (Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 №59).
2. Наказ МОН від 15.05.2023 №563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану».

3. Лист МОН від 19.08.2022 «Інструктивно – методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/23 навчальному році».
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2022 р. № 274 "Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні".
5. Методичні рекомендації щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року (Наказ МОН від 01.04.2022 № 290).
6. Державна служба якості освіти (ДСЯО) Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах війни.
7. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 року № 1115, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 р. за № 941/35224).
8. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 17).
9. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 13 квітня 2011 р. № 329, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 р. за N 566/19304) (чинні для 6–11 класів).
10. Орієнтовні вимоги оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти. (Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.08. 2013 р. № 1222 із змінами, додаток 2 (чинні для 6–11 класів).

Підготувала: *Лариса БАРАНІВСЬКА, методист НМК ПТО у Житомирській області*